

KRITERIJI ZA KRŠĆANSKU PROSUDBU POLITIČKIH STAVOVA

Stjepan BALOBAN, Zagreb

Sažetak

U članku se polazi od konstatacije da Katolička crkva nakon Drugoga vatikanskog koncila jasno i nedvosmisleno poziva kršćane, katolike da aktivno sudjeluju u političkom životu. To je na osobit način vidljivo u socijalom nauku Crkve, koji u brojnim dokumentima nudi elemente za kršćansku prosudbu političkih stavova. S jedne strane, Katolička crkva traži od svojih vjernika da budu aktivni u politici, a s druge strane, vjernici laici se sve teže snalaze u političkom životu. U Hrvatskoj prevladava 'opća dezorijentiranost' s obzirom na ulogu katolika u politici. Stoga je u Hrvatskoj potrebno javno raspravljati o kriterijima za kršćansku prosudbu političkih stavova. U prvoj točki ovoga rada raspravlja se o *Temeljima za kršćansku prosudbu političkih stavova*, a u drugoj točki o nekim *Pojedinačnim pitanjima* vezanima za konkretnu hrvatsku situaciju. Temeljni kriterij za kršćanina u politici jest *dosljednost u odnosu na vrednote evanđelja*. *Kompendij socijalnog nauka Crkve* (2004.), koji aktualizira socijalno učenje Crkve u današnjem vremenu, nudi određene kriterije. Polazni kriterij jest ljudska osoba shvaćena na *individualnoj i društvenoj* razini i ujedno otvorena *Transcendenciji*. Kršćanska specifičnost u bavljenju politikom u konkretnim okolnostima suvremenog društva nailazi na velike poteškoće. Stoga se raspravlja o 'metodi razlučivanja', o opravdanoj autonomiji vjernika laika u politici te o kršćanskom bavljenju politikom pod negativnim i pozitivnim vidom. Imajući u vidu specifičnu hrvatsku situaciju drugi dio rada raspravlja o katolicima u različitim političkim strankama, o poteškoćama oko javne crkvene rasprave o političkim opredjeljenjima katolika, o premještanju interesa vjernika laika s političkog na socijalno-karitativno područje te o opasnostima koje prijete od različitih 'moćnika' u političkom životu.

U zaključnom dijelu rada ukazuje se na određene hrvatske izazove o kojima ovisi pronalaženje odgovarajućih kriterija za prosudbu kršćanskih stavova u Hrvatskoj. Riječ je prije svega o potrebi javne crkvene rasprave na temelju koje će se utvrditi temeljni kriteriji, a katolici političari moći zajednički u različitim strankama braniti kršćanske stavove i vrednote.

Ključne riječi: katolici u politici, kriteriji vjernika političara, metoda razlučivanja, opravdana autonomija, kršćanski stil bavljenja politikom, zvanje političara, pluralizam političkih odabira katolika.

Uvod

Kompendij socijalnog nauka Crkve (2004.),¹ koji bi na neki način trebao postati svojevrsni *vademecum* kršćana javnih djelatnika a posebno političara, ukazuje na bitnu činjenicu o kojoj uvelike ovisi kršćanska prosudba političkih stavova, a to je nezaobilazna uloga socijalnog nauka Crkve u cjelovitoj formaciji kršćana, vjernika laika. Dvije su razine socijalne formacije vjernika laika. »Prva razina formacijskog djelovanja namijenjena kršćanima laicima mora ih osposobiti za djelotvorno sučeljavanje sa svakodnevnim zadaćama na kulturnom, društvenom, gospodarskom i političkom području, razvijajući u njima smisao za dužnost koju treba potvrditi u služenju općem dobru. Druga se razina odnosi na formaciju političke svijesti da se kršćanski laici pripreme za obnašanje političke vlasti.«²

Počevši od Drugoga vatikanskog koncila, posebno »Pastoralne konstitucije o Crkvi u suvremenom svijetu *Gaudium et spes*«³, redaju se socijalni dokumenti u kojima Katolička crkva jasno i nedvosmisleno poziva kršćane, katolike da aktivno sudjeluju u političkom životu svoje zemlje odnosno društva kojemu pripadaju. Riječ je o izričitim i jasnim pozivima koji se trebaju konkretizirati u svakoj zemlji posebno. *Kompendij socijalnog nauka Crkve* poziva pojedine mjesne Crkve da smjernice iz socijalnog nauka Crkve konkretiziraju, tj. primijene na stanje u svojoj zemlji: »Spada na kršćanske zajednice da svaka u svojoj zemlji objektivno raščlani postojeće stanje, da ga razjasni u svjetlu nezamjenjivih riječi evanđelja, da crpi u socijalnom nauku Crkve kriterije za prosudbu i smjernice za djelovanje.«⁴

S jedne strane, nama je danas prilično jasno da suvremeno socijalno učenje Katoličke crkve traži od kršćana aktivno sudjelovanje u politici. Primjerice dokument o vjernicima laicima *Christifideles laici* (1988.) tvrdi da se vjernici laici ne mogu »nipošto odreći sudjelovanja u 'politici'«. Osim toga nipošto »ne mogu biti opravdanje ni za skepticizam ni za povlačenje kršćana iz politike optužbe o laktašenju, idolatriji vlasti, sebičnosti i korupciji kad je riječ o nosiocima vlasti, članovima parlamenta, vladajuće klase, političke partije, kao ni dosta rašireno mi-

---

¹ Usp. PAPINSKO VIJEĆE »IUSTITIA ET PAX«, *Kompendij socijalnog nauka Crkve*, KS, Zagreb, 2005. (dalje se navodi skraćenicom *Kompendij socijalnog nauka Crkve*). O strukturi i značenju *Kompendija socijalnog nauka Crkve* više u: Stjepan BALOBAN – Gordan ČRPIĆ (uredili), *Socijalni Kompendij: izazov i nadahnuće*, Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve – Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2007.

² *Kompendij socijalnog nauka Crkve*, br. 531, str. 379–380.

³ Usp. »Pastoralna konstitucija *Gaudium et spes* o Crkvi u suvremenom svijetu«, u: DRUGI Vatikanski koncil, *Dokumenti. Latinski i hrvatski*, KS, Zagreb, 1970., br. 73–76, str. 727–735 (dalje se navodi skraćenicom *Gaudium et spes*).

⁴ *Kompendij socijalnog nauka Crkve*, br. 574, str. 405.

šljenje da je politika mjesto neizbježne moralne opasnosti«⁵. Dokument, koji se bavi upravo pitanjem sudjelovanja katolika u politici, *Doktrinalna nota o nekim pitanjima vezanim uz sudjelovanje katolika u političkom životu* (2002.) naglašava da socijalni nauk Crkve »nije uplitanje u vlast pojedinih zemalja. No, jamačno postavlja obvezu vjerniku laiku da bude moralno dosljedan u svojoj savjesti, koja je jedna i nepodijeljena«⁶. Papa Benedikt XVI. u svojoj nastupnoj enciklici *Deus caritas est. Bog je ljubav* (2005.) pojašnjava da je prvotna zadaća socijalnog nauka Crkve »pomoci oblikovati savjesti u političkom životu i pridonijeti sve većem posvješćivanju istinskih zahtjeva pravednosti i, ujedno, raspoloživosti da se djeluje na temelju njih, čak i onda kada se to kosi s osobnim interesom«⁷.

S druge strane, katolici, vjernici laici, a posebno oni koji su aktivni u politici, sve se teže snalaze. U hrvatskoj vjerničkoj javnosti prevladava nezadovoljstvo s učinkom vjernika političara, a među katolicima političarima, usudio bih se ustvrditi, 'opća dezorijentiranost' s obzirom na kriterije za kršćansku prosudbu političkih stavova. Osim toga u Hrvatskoj ne postoje ni ozbiljne teoretsko-znanstvene ni učinkovite teološko-crkvene rasprave o ulozi i mjestu kršćana, katolika u hrvatskom političkom životu. To što se od vremena do vremena organiziraju određeni susreti ili teolozi i predstavnici Crkve ukazuju na spomenutu problematiku nema većeg utjecaja na konkretni život.

Tema kršćanin, vjernik laik, u hrvatskom političkom životu važna je kako za Crkvu, tako i za društvenu zajednicu zbog toga što veliku većinu hrvatskih građana čine upravo vjernici. Ne smije se olako prelaziti preko činjenice da se prema popisu pučanstva iz 2001. godine 87,8% hrvatskih građana izjasnilo pripadnicima Katoličke crkve a preko 92% pripadnicima vjerskih zajednica. Riječ je o ljudima koji su u različitim stupnjevima vezani uz svoju vjersku zajednicu. Tako dugo dok nisu napustili svoju vjersku zajednicu, a katolici svoju Crkvu, oni se priznaju članovima vjerske zajednice odnosno Crkve, a Crkva ih smatra svojim članovima. Ta stupnjevita pripadnost Crkvi odnosno vjerskoj zajednici u novije vrijeme sve više obilježava kršćaninov javni odnosno politički život kako u Europi tako i u Hrvatskoj. Kršćani, katolici kao vjernici i kao članovi hrvatskoga društva imaju pravo na odgovarajuću zastupljenost i u političkom životu. Živimo u vremenu i društvu kada se za to pravo treba izboriti.

⁵ IVAN PAVAO II., *Christifideles laici. Vjernici laici*, KS dokumenti 93, KS, Zagreb, 1990., br. 42, str. 99.

⁶ KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, *Doktrinalna nota o nekim pitanjima vezanim uz sudjelovanje katolika u političkom životu*, IKA dokumenti 8, IKA, Zagreb, 2003., br. 6, str. 19 (dalje se navodi skraćenicom *Doktrinalna nota*).

⁷ BENEDIKT VI., *Deus caritas est. Bog je ljubav*, KS dokumenti 143, KS, Zagreb, 2006., br. 28, str. 45.

Proizlazi da je u Hrvatskoj potrebno raspravljati o temeljnim postavkama ili kriterijima za kršćansku prosudbu političkih stavova. To je važno kako za političare i politiku tako i za kršćane, vjernike kako bi mogli procjenjivati djelovanje pojedinog političara odnosno političke stranke. Bilo bi korisno kada bi se i druge vjerske zajednice (poput pravoslavne, protestantskih, muslimanske zajednice ...) uključile u tu raspravu na razini Hrvatske. Riječ je o legitimnom razmišljanju i raspravi, a ne o miješanju vjerskih zajednica ili Crkve u politiku.

Ova pisana rasprava bavi se kriterijima prema kojima bi kršćanin, političar trebao javno djelovati. Nije riječ o receptima koji se mogu bez problema primijeniti, nego o postupnom oblikovanju političkog djelovanja na temelju vrijednosnih i vjerskih kriterija.

1. Temelji za kršćansku prosudbu političkih stavova

Kršćani se kao političari nadahnjuju na evanđelju, a to je ozbiljna stvar i izbor koji obvezuje. Prvi i temeljni kriterij za kršćanina u politici jest *dosljednost u odnosu na vrednote evanđelja*. Upravo je evanđelje upućeno svim ljudima bez obzira na njihovo osobno uvjerenje, tako uči Crkva na Drugom vatikanskom koncilu. Stoga je za kršćane temeljno pitanje na početku trećega tisućljeća: Kako vrednote koje proizlaze iz Evanđelja transformirati u vrednote za čovjeka i društvo? Time se bavi socijalni nauk Crkve, a *Kompendij socijalnog nauka Crkve* na poseban način sažima ono najvažnije iz bogate povijesti socijalnog učenja i istodobno aktualizira socijalno učenje u današnjem vremenu. *Kompendij socijalnog nauka Crkve* nudi temeljne postavke za kršćansku prosudbu političkih stavova u 8. poglavlju pod nazivom *Politička zajednica* i u 12. poglavlju pod nazivom *Socijalni nauk Crkve i crkveno djelovanje*.⁸

Polazni kriterij za kršćanina političara jest ljudska osoba koja se shvaća kao »temelj i svrha političkog suživota« (br. 384, str. 275). Riječ je o čovjeku na *individualnoj i društvenoj* razini koji je *otvoren Transcendenciji*. Društveni poredak za tako shvaćenog čovjeka je »bitna i neuklonjiva dimenzija« (br. 384, str. 276). Prema tome kršćanin, katolik ne može kritizirati sve ono loše i negativno što se događa u društvu i u politici i istodobno se držati 'daleko' od toga društvenoga i političkoga. Vjernik laik je odgovoran za zbivanja u društvu i u konkretnoj politici. To ne znači da će svi kršćani biti aktivni političari, ali to znači da će se odgovorno postavljati prema svim pitanjima javnoga života. *Politička zajednica* postoji zbog ostvarenja općega dobra. Izvorna dimenzija političke zajednice jest *odnos prema narodu* (usp. br. 385, str. 276–277), *poštivanje manjina* (usp. br. 387, str. 277–278), a temeljna joj je zadaća *štititi i promicati ljudska prava* (usp. br. 388, str. 278).

---

⁸ Usp. *Kompendij socijalnog nauka Crkve*, br. 377–427, str. 271–302 i br. 565–574, str. 398–405.

Građanski i politički suživot ne zasniva se samo na pravima i obvezama građana nego *na zajedništvu*. Jedan od kriterija vjernika političara jest ostvarenje »odnosa zajedništva među osobama. Kršćansko viđenje političkoga društva najveću važnost pripisuje vrijednosti zajednice, bilo kao organizacijskoga modela suživota, bilo kao stila svakodnevnog života« (br. 392, str. 281). Vjernici laici imaju važnu ulogu u oblikovanju društvene zajednice na temelju specifične duhovnosti vjernika laika koja »zazire i od *intimističkog spiritualizma* i od *socijalnog aktivizma*« (br. 545, str. 386). Prisutnost kršćana, vjernika laika u društvu obilježena je služenjem. Političko zauzimanje kršćana, vjernika laika, u politici jest kršćansko nastojanje u službi drugima (usp. br. 565, str. 398). Dolazimo do *konkretnih smjernica* na kojima će se nadahnjivati vjernici političari:

»Traganje za općim dobrom u duhu služenja; razvoj pravednosti s posebnom pozornošću na prilikama siromaštva i patnje; poštovanje autonomije zemaljskih stvari; načelo supsidijarnosti; promicanje dijaloga i mira u okviru solidarnosti« (br. 565, str. 398–399).

Sljedeće pitanje glasi: Kako postupa kršćanin, katolik političar u konkretnim političkim prilikama u kojima se njegovi kršćanski stavovi i opredjeljenja razlikuju od drugih koji su prevladavajućih? *Kompendij socijalnog nauka Crkve* govori o »metodi razlučivanja« prema kojoj će djelovati kršćanin političar. Riječ je o realno mogućim koracima »*kako bi se ostvarila načela i moralne vrijednosti svojstvene društvenom životu*« (br. 568, str. 400). U konkretnom političkom životu to znači tražiti na moralno-etičkoj razini ono što je u određenom trenutku realno moguće, a izbjegavati logiku ili-ili. U današnjem je vremenu i pluralističkom hrvatskom društvu teško, odgovorno i nadasve zahtjevno biti kršćanin političar. Toga bi trebala biti svjesna i kršćanska zajednica kojoj političar pripada. Posebno teško i, možemo reći, *naporno razlučivanje* kršćanina političara traži se na nekim područjima kao što su objektivnost i točnost informacija, znanstveno istraživanje i gospodarske odluke koje utječu na život najsiromašnijih i osobito svetost života, nerazrješivost braka te promicanje obitelji zasnovane na monogamnom braku (usp. br. 569, str. 401). U takvim prilikama *Kompendij socijalnog nauka Crkve* preporuča sljedeće kriterije: »razlikovanje i ujedno povezivanje između zakonodavnog poretka i moralnoga reda; vjernost vlastitu identitetu i, istodobno, otvorenost za dijalog sa svima« (br. 569, str. 401). Kršćanin političar će se u svojim odlukama držati trostruke i nedjeljive vjernosti i to: »vjernosti *naravnim vrednotama* – poštujući zakonitu autonomiju vremenitih stvarnosti, *moralnim vrednotama* – promičući svijest o unutarljivoj etičkoj dimenziji svakoga društvenog i političkog pitanja, *nadnaravnim vrednotama* – ostvarujući svoju zadaću u duhu evanđelja Isusa Krista« (br. 569, str. 401).

Postoje situacije u kojima kršćani, katolici kao pojedinci ili skupine ne mogu spriječiti neki zakon ili odluku. U takvoj situaciji bi, primjerice saborski zastupnik, čije je stajalište kao vjernika jasno i poznato javnosti, mogao dati potporu

onom zakonskom prijedlogu koji je manje štetan. Kao primjer uzima se slučaj zakona o pobačaju.⁹ Postoje, međutim, situacije u kojima kršćanin političar ne može i ne smije popustiti. Što učiniti u takvim situacijama? Znakovito je da *Kompendij socijalnog nauka Crkve* govori o kršćanskom svjedočenju »do žrtvovanja života, do mučeništva, u ime ljubavi i ljudskoga dostojanstva« (br. 570, str. 402). Pitanje: Do koje mjere je političar, posebno kršćanin političar, kadar zastupati svoje uvjerenje, i danas je veoma aktualno. Je li to *do mučeništva* koje se ne mora smatrati samo kao mučeništvo u tradicionalnom smislu? Jedan oblik mučeništva može biti i 'medijsko mrcvarenje' odnosno 'praktičko uništavanje karijere', a katkada i razaranje osobnoga i obiteljskoga života.

Kada je riječ o kriterijima za kršćansku prosudbu političkih stavova potrebno je voditi računa o *opravdanoj autonomiji* vjernika laika u političkom djelovanju. O tome govori *Doktrinalna nota o nekim pitanjima vezanim uz sudjelovanje katolika u političkom životu*. Prema tom dokumentu potrebno je razlikovati vjersku i političku sferu, pitanja iz religijske domene i ona za koje je mjerodavno političko društvo i ne dopustiti njihovo miješanje. Drugo je, međutim, pitanje moralnih stavova koji se odnose na društveni život, pravednost, slobodu i posebno na poštivanje života i drugih prava osobe. U takvim situacijama kršćanin, katolik nastupa kao građanin i kao vjernik, a onda i kao član Crkve. Bilo bi pogrešno u ovom slučaju krivo protumačiti autonomiju, tj. da katolici mogu u političkom životu ne uzimati u obzir moralno i socijalno učenje Crkve.¹⁰ Katolici političari ravnaju se prema socijalnom nauku Crkve. U njihovu djelovanju »ne mogu biti dva usporedna života, s jedne strane, tzv. 'duhovni' život, sa svojim vrednotama i zahtjevima; s druge, tzv. 'svjetovni' život, tj. život u obitelji, na poslu, u društvenim odnosima, u političkome i kulturnom djelovanju«¹¹. Tu ne smije biti praksa: vjernik u nedjelju i na blagdane, a političar u drugima danima u tjednu.

---

⁹ Saborski zastupnik, čije je potpuno osobno protivljenje određenom zakonskom rješenju jasno i svima poznato, mogao bi »dopušteno svoju potporu dati prijedlozima usmjerenima na ograničavanje šteta takvih programa i takvih zakona te smanjiti negativne učinke na kulturnom planu i na planu javne moralnosti. S tim u svezi simboličkim se pokazuje slučaj zakona o pobačaju«; *Kompendij socijalnog nauka Crkve*, br. 570, str. 402. Prvi je o tome progovorio papa Ivan Pavao II. u enciklici *Evandjelje života*: U slučaju »kad ne bi bilo moguće otkloniti ili potpuno dokinuti zakon o pobačaju, jedan zastupnik, čije bi osobno apsolutno protivljenje pobačaju bilo jasno i svima poznato, mogao bi dozvoljeno ponuditi vlastitu potporu prijedlozima koji smjeraju smanjenju štete nekog zakona te da smanji negativne učinke na razini kulture i javne moralnosti. Čineći tako, ne ostvaruje se nedopuštena suradnja u nepravednom zakonu; prije svega vrši se zakonit i dužan pokušaj da se smanje nepravedni učinci«; IVAN PAVAO II., *Evangelium vitae. Evandjelje života. Enciklika o vrijednosti i nepovredivosti ljudskog života*, KS dokumenti 103, br. 73, str. 134–135.

¹⁰ Usp. *Doktrinalna nota*, br. 6, str. 18–19.

¹¹ *Isto*, br. 6, str. 19.

Kršćani političari će se na poseban način u politici zauzimati za moralno-etičko postupanje. Stoga se u novije vrijeme sve više raspravlja o 'moralnom pitanju' u politici¹² što je na poseban način povezano s osobama i institucijama, a u 'političkoj etici' se raspravlja o odnosu političkoga i moralnoga. Bernhard Sutor, njemački socijalni etičar ukazuje na značenje etike političkih struktura i etike političkih kreposti koje su usmjerene jedna na drugu, a socijalni nauk Crkve može pomoći u ispravnom povezivanju.¹³

Bartolomeo Sorge, poznati talijanski socijalni etičar, vidi u vjeri i kršćanskim zajednicama izvor inspiracije za katolike političare, koji kao kršćani daju specifičan doprinos političkom životu društvene zajednice. Riječ je o 'kršćanskim specifičnostima', koje su veliki doprinos 'političkome'. To su: »a) Proročka uloga: Kršćanin najprije govori životom a onda riječima. Kršćanski se političar zauzima za siromašne ne samo iz političkih i usko stranačkih razloga nego iz unutarnjeg uvjerenja. b) Kritička uloga: Kršćanin političar razglasa nepravde i izrabljivanje čovjeka gdje god se to događalo: na političkom, društveno kulturalnom, gospodarskom području ... c) Uloga na području stvaranja kulture ili traženja načina i projekata koji su u skladu s humanim i evanđeoskim vrednotama.«¹⁴

Drugi talijanski autor Giuseppe De Rosa ukazuje na *kršćanski stil bavljenja politikom* i to pod negativnim i pozitivnim vidom. Pod *negativnim*, jer se kršćanin bori protiv onih načina koji se ne mogu nazvati kršćanskima, a u *pozitivnom* jer u javnom životu nameće ponašanja koja proizlaze iz evanđelja. Tako je sa životom kršćanina, političara nespojivo: pozivanje na nepoštena i nečudoredna ponašanja koja su česta u političkom životu; utjecanje laži, prijevari, neiskrenosti, klevetanje protivnika kako bi ga se politički i moralno uništilo; nespojivo je kupovanje glasova darovima i lažnim obećanjima, nespojiva je uporaba novca kako bi si priskrbio prijatelje i tako stvorio političku klijentelu kao potporu. Borba za vlast za kršćanina ne može biti borba svim raspoloživim sredstvima, časnim i nečasnim kako bi se postigao cilj.¹⁵ Pod *pozitivnim* vidom *kršćanski politički stil* traži od katolika političara poštenje u javnom i privatnom životu.

Takav stil nameće kršćanima političarima bitno evanđeoske oblike ponašanja: staviti iznad svojeg osobnog, »posebnog ili skupnog interesa, zajedničko dobro, promicanje pravde, solidarnost« kao i zajedništvo i mirotvorstvo među različitim slojevima i narodima.

¹² Usp. Bartolomeo SORGE, *Cattolici e politica*, Armando Editore, Rim, 1991.

¹³ Usp. Bernhard SUTOR, *Politische Ethik. Gesamtdarstellung auf der Basis der Christlichen Gesellschaftslehre*, Ferdinand Schöningh, Paderborn–München–Wien–Zürich, 1991.

¹⁴ Stjepan BALOBAN, *Socijalni govor Crkve u Hrvatskoj*, KS, Zagreb, 2004., str. 128–129.

¹⁵ Usp. Giuseppe De ROSA, »Križa, politika i zalaganje kršćana«, u: Josip JELENIĆ (ur.), *Politika mogući izazov. Ususret izborima*, FTI, Zagreb, 2003., str. 26–27.

Zatim takav kršćanski politički stil zahtijeva: »odricanje od novca i moći, dviju strašnih napasti kojima je izložena svaka osoba koja se zalaže u političkom životu«¹⁶.

Kršćanski stil bavljenja politikom traži da se politička vlast vrši *kao služenje*. On od kršćanina političara zahtijeva da na prvom mjestu njegova djelovanja budu interesi »siromašnih«, tj. »onih koji se nalaze na rubu društva ili se nalaze na posljednjim razinama socijalne ljestvice«¹⁷. Nakon Drugoga vatikanskog koncila Crkva od svojih vjernika laika uporno traži aktivno zalaganje u javnom i posebno u političkom životu. Prema socijalnom nauku Crkve baviti se politikom za kršćanina znači »više 'zvanje' nego 'profesija', struka«¹⁸. Do novijeg vremena običavalo se govoriti o tri tradicionalno noseća i poštovana zvanja: svećenik, liječnik i učitelj. Može li se danas s poštovanjem govoriti o 'zvanju političara'? Kršćani bi, potaknuti socijalnim učenjem Crkve, mogli u društvu profilirati zvanje političara kao pozitivno i hvale vrijedno. Svi kršćani, naglašava Drugi vatikanski koncil, »treba da u političkoj zajednici postanu svjesni svojega posebnog poziva; oni, naime, trebaju dati primjer razvijajući u sebi svijest dužnosti i zalaganja za opće dobro a djelima valja da pokažu kako je moguće uskladiti vlast sa slobodom, osobnu inicijativu sa solidarnošću i potrebama čitavog društvenog tijela, potrebno jedinstvo s plodnom raznolikošću«¹⁹. Bez obzira na važnost politika za kršćanina »nikada neće biti nešto apsolutno zbog čega bi bilo dopušteno žrtvovati načela, vrednote i transcendentne zahtjeve čovjeka«²⁰.

2. Pojedinačna pitanja

Temeljne kriterije za kršćansku prosudbu političkih stavova potrebno je *naj-prije poznavati* a onda ih *konkretizirati* odnosno *provjeravati* u političkom i uopće javnom životu jednoga društva odnosno naroda. To vrijedi i za Hrvatsku.

U tom kontekstu pojavljuju se različita pojedinačna pitanja o kojima je u Hrvatskoj potrebno otvoriti javnu raspravu kako u Crkvi tako i u društvu. To su primjerice: *katolici u različitim političkim strankama; kako se kršćani, katolici u jednoj mjesnoj Crkvi trebaju odnositi prema pojedinim političkim pitanjima; zbog čega su vjernici katolici sve manje kao katolici prisutni u konkretnoj politici a raste njihova prisutnost u dobrovoljnim i uopće socijalnim aktivnostima; odnos*

---

¹⁶ *Isto*, str. 27.

¹⁷ *Isto*, str. 28.

¹⁸ Bartolomeo SORGE, »Demokracija u društvenom nauku Crkve«, u: Josip JELENIĆ (ur.), *Politika mogući izazov. Ususret izborima*, str. 60.

¹⁹ *Gaudium et spes*, br. 75, str. 733.

²⁰ Bartolomeo SORGE, »Demokracija u društvenom nauku Crkve«, str. 60.

katolika prema tzv. laičkom svijetu; uloga župa i pojedinih vjerskih udruga u odnosu na politička zbivanja; odnos prema civilnom društvu kao i doprinos kršćana, katolika razvoju demokracije ... Ovdje možemo tematizirati tek neka od navedenih pitanja.

2.1. Katolici u različitim političkim strankama

Iz novijeg socijalnog učenja Crkve, ali i iz konkretne prakse određenih europskih zemalja proizlazi opravdana i legitimna prisutnost katolika u različitim političkim strankama. Riječ je o *pluralizmu političkih odabira katolika* koji je sve više činjenično stanje i u Hrvatskoj. *Doktrinalna nota o nekim pitanjima vezanim uz sudjelovanje katolika u političkom životu* govori o *opravdanoj pluralnosti*²¹ na razini konkretnoga političkog djelovanja. To znači, s jedne strane, da katolici, prema socijalnom učenju Crkve, mogu biti aktivni i djelovati u različitim političkim strankama. S druge strane, prevažno je pitanje koliko su i jesu li hrvatski katolici počevši od biskupa, svećenika do vjernika laika, pa i zauzetih vjernika laika, svjesni te opravdane pluralnosti? Mogu li prihvatiti da u različitim političkim strankama mogu biti istaknuti katolici koji će javno, jasno i glasno zastupati interese vjernika, primjerice u raspravi oko zdravstvenog odnosno spolnog odgoja ili u aktivnom zauzimanju da se konačno donese pravedan zakon o ograničenju rada nedjeljom?

Upravo ta činjenica postavlja u prvi plan *kriterije* na temelju kojih se trebaju inspirirati katolici u politici. Kriteriji su *zajednički*, a djelovanje prema njima može biti na različite načine. O takvoj situaciji u Italiji raspravlja talijanski sociolog Franco Garelli, koji opisuje talijansku situaciju koja je drukčija od hrvatske ali u mnogočemu to talijansko iskustvo može koristiti nama u Hrvatskoj.²² Različita *opredjeljenja katolika* na političkoj pozornici postavljaju urgentna pitanja o tome na kojim se temeljnim principima inspiriraju kršćani u politici. Potrebno je unutar mjesnih Crkvi, a onda i niže unutar župa i udruga vjernika laika, pokrenuti rasprave o tome kako kao političar u različitim političkim strankama konkretno zastupati interese kršćana, katolika? To se ne može propisati 'odozgo', od vrha. To je tema za ozbiljne, pa onda i mukotrpane, rasprave na nižim razinama od udruge vjernika laika do župa. Svećenici na župama imaju iskustvo da u crkvu dolaze vjernici koji se nalaze u različitim političkim strankama. Svi su oni katolici, koji svojim političkim djelovanjem mogu doprinijeti širenju općega dobra na razini župe, nekoga kraja ili regije. Nije li crkvena zajednica pogodno mjesto na koje-

²¹ »Opravdana pluralnost vremenitih izbora u samom je korijenu djelovanja katolika u politici i izravno je povezana s kršćanskim moralnim i društvenim učenjem«; *Doktrinalna nota*, br. 3, str. 12.

²² Usp. Franco GARELLI, »I cattolici in politica: elementi di analisi descrittiva e valutativa«, u: *Rivista di teologia morale*, 35 (2003.), 4, str. 469–474.

mu će svi moći prakticirati dijalog, toleranciju i tako biti spremniji za opravdanu pluralnost u društvu?

2.2. Je li uputno o političkim pitanjima raspravljati među katolicima?

Sljedeće važno pitanje za hrvatsku situaciju jest: Možemo li i o konkretnim političkim pitanjima javno raspravljati među vjernicima? Politika je puno širi pojam od konkretne političke prakse koja se ostvaruje u nekoj političkoj stranici. Razlikujemo politiku u užem i politiku širem smislu riječi. *Politika u užem smislu* riječi odnosi se na konkretno vođenje politike prema izboru i načinu neke političke stranke. Taj unutar stranački politički život, posebno u Hrvatskoj, kompleksan je i kompliciran, isprepleten uvjetovanostima i pritiscima različite vrste.²³ Vjerojatno bi se hrvatski vjernici koji su aktivni u politici složili s konstatacijom da je teško, a katkada gotovo 'nemoguće', biti istinski vjernik i aktivni političar koji bez pritisaka i pošteno radi svoj posao u političkoj stranici.

Puno je važnija i u ovom kontekstu kršćanima, katolicima prevažna *politika u širem smislu* riječi kao politička kultura. Riječ je o različitim inicijativama za opće dobro pojedinca, nekog kraja ili regije. Određene inicijative i programi na društvenoj razini u korist nekoga kraja, grada ili župe ne mogu se ostvariti bez političke potpore.²⁴

Prema talijanskom sociologu Francu Garelliju postoji velika opasnost da se unutar katoličkoga svijeta javne rasprave i organizirano zauzimanje ograniče samo na neka važna pitanja²⁵ poput odnosa prema potrebnima i odgoja, poput Caritasa i misije, a da se istodobno zanemare ključna pitanja za razvoj jednog društva poput politike, gospodarstva i financija. Drugim riječima katolici u Hrvatskoj bi se trebali angažirati oko pitanja rasprodaje prirodnih bogatstava, izvora pitke vode kao i pitanja vezanih uz, primjerice razvoj hrvatskoga sela ili zapostavljanje nekih hrvatskih područja i regija poput Slavonije. To jesu trenutno politička pitanja, ali to su za sve hrvatske građane, posebno za ljude, vjernike, koji žive u zapostavljenim područjima, životna pitanja.

Mišljenje kako su to isključivo politička pitanja u koja se katolici ne bi smjeli miješati nije u skladu sa suvremenim socijalnim učenjem Crkve. Onaj ili oni koji

---

²³ O poteškoćama i posebno napetostima između politike i morala raspravlja knjiga: Valentin ZSIFKOVITS, *Politika bez morala?*, ŠK, Zagreb, 1996.

²⁴ Na »Studijskom danu za političare«, koji je 12. lipnja 1999. godine organizirao Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve HBK, raspravljalo se o različitim pitanjima vezanima uz politiku, Crkvu i posebno hrvatske vjernike; usp. Stjepan BALOBAN (ur.), *Kršćanstvo, Crkva i politika*, Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve – Glas Koncila, Zagreb, 1999.

²⁵ Usp. Franco GARELLI, »I cattolici in politica: elementi di analisi descrittiva e valutativa«, str. 472–473.

će uzeti u ruke *Kompendij socijalnog nauka Crkve* moći će se uvjeriti u to kako se o bitnim pitanjima za razvoj čovječanstva i društva može i mora raspravljati i među vjernicima. To, nažalost, u Hrvatskoj nije uvijek slučaj, jer o nekim društveno-političkim pitanjima vezanim uz razvoj Hrvatske ili za odnos Crkve i društva raspravljaju isključivo predstavnici Crkve (biskupi) i predstavnici političke vlasti. Proizlazi da su iz pojedinih važnih rasprava isključeni katolici kao vjernici i kao hrvatski građani.

2.3. Naglasak na socijalno-karitativnom, a izostavljanje političkoga

Zanimljiva je konstatacija Franca Garellija, koja se temelji na novijim istraživanjima, kako se u Italiji nakon propasti katoličke stranke (Democrazie cristiane) među talijanskim katolicima dogodilo stanovito 'odmicanje' od politike i političkih odluka.²⁶ Do 80-ih godina dvadesetog stoljeća talijanski katolici kao i talijanska Crkva svoje su interese ostvarivali preko te političke stranke. Nakon što je ona na neki način 'propala' talijanski katolici svoje aktivnosti usmjeravaju prema nekim drugim javnim područjima koja su izvan aktivne politike. Na neki način zatvaraju se u 'zaštićene prostore' socijalnih aktivnosti.

Oni su aktivni kao volonteri i svoje slobodno vrijeme daruju potrebnima. To se posebno odnosi na crkvene udruge i župe gdje se ljudi sastaju, doživljavaju zajedništvo i pomažu potrebnima. Tako se talijanski laikat zatvara u uske crkvene krugove, a sve je manje prisutan u javnom životu. Vjernici se žele aktivirati u malim i na neki način 'zaštićenim' zajednicama bez javnih konfrontacija i sukoba. Talijanski vjernici, katolici, našli su se u novoj situaciji u kojoj su sve manje aktivni u političkom životu svoje zemlje.

Što je s Hrvatskom u tom pogledu? I u Hrvatskoj je na djelu višedesetljetno odvajanje na 'svjetovno' i 'duhovno', na 'javno' i 'privatno' područje života. 'Svjetovno područje' se smatra 'slobodnim' od moralnoga i vjerskoga, a vjerski i moralni život se ograničuje na isključivo 'duhovno područje'. Istodobno hrvatski katolici od crkvenoga vrha traže da 'riješi' u »dogovoru s političarima« konkretne probleme i pitanja o vjeri, odgoju ili ona pitanja koja se odnose na budućnost hrvatske države i hrvatskoga naroda. Na taj način katolici, vjernici laici, sami sebe isključuju iz 'javne arene', a prostor nadmetanja ostavljaju drugima koji 'ne tuguju' što su ostali sami u javnom prostoru i često neometano provode svoje ideje.

2.4. Politika u 'raljama' moćnika

Politika je sve više u rukama moćnoga kapitala i uopće moćnika različite vrste. To drugim riječima znači da su suvremena demokratska društva u velikoj

²⁶ Usp. *isto*, str. 472–474.

opasnosti od manipuliranja i različitih oblika ovisnosti. U takvoj se situaciji postavlja pitanje mogu li kršćani na temelju svoje vjere pridonijeti ozdravljenju politike? U tom kontekstu je koristan i još uvijek aktualan dokument Francuskih biskupa pod nazivom *Za rehabilitaciju politike* (1999.), u kojem se, s jedne strane, ukazuje na nemoć politike i političara i na njihovu nesposobnost da riješe teška socijalna i gospodarska pitanja.²⁷ S druge strane, kršćani se pozivaju da dadu svoj aktivni doprinos kako *razvoju demokracije* tako i boljem funkcioniranju političkog sustava. U suvremenom društvu i različitim oblicima nesnalaženja kršćani mogu postati ne samo korektiv nego i izazov za nasljedovanje. U tom kontekstu se postavlja pitanje: Kako i na koji način današnji kršćani mogu efikasno braniti svoje interese i provoditi svoje planove u društvu? Sve više autora, ali i sami socijalni dokumenti Crkve, posebno *Kompendij socijalnog nauka Crkve*, ukazuju na važnost civilnoga društva. *Kompendij socijalnog nauka Crkve* konstatira da je civilno društvo »prije« političke zajednice, a politička zajednica je »bitno u službi civilnoga društva« (br. 418, str. 297). Civilno društvo je mjesto gdje »je uvijek moguće ponovno slaganje javne etike usredotočene na solidarnost, konkretnu suradnju, bratski dijalog« (br. 420, str. 298). Prostor civilnoga društva je legitimni prostor djelovanja kršćana, katolika, a preko njega kršćani mogu utjecati i na politička gibanja u Hrvatskoj.

3. Umjesto zaključka: hrvatski izazovi

U zaključnom dijelu ukazuje se na neka pitanja, svojevrsne hrvatske izazove, o kojima velikim dijelom ovisi pronalaženje odgovarajućih kriterija za kršćansku procjenu političkih stavova u Hrvatskoj.

Prvo što bi Crkva u Hrvatskoj, vjernici laici i službena Crkva, trebali učiniti jest ono na što poziva *Kompendij socijalnog nauka Crkve*, tj. *objektivno raščlaniti postojeće stanje u svjetlu evanđelja i na temelju socijalnog nauka Crkve* (usp. br. 574, str. 405). Riječ je o objektivnom i cjelovitom pristupu društvenoj i političkoj zbilji kako na teološko-znanstvenoj razini tako i na pastoralno-društvenoj razini. O tome bi se trebalo raspravljati među biskupima i svećenicima, redovnicima i redovnicama. Posebno je važno *iznova organizirati susrete* s vjernicima laicima na biskupijskim i opće hrvatskoj razini. 2001. godine bio je zadnji veći susret hrvatskih vjernika laika u Osijeku.²⁸ Smatram da su nam potrebni *veliki susreti* na

---

²⁷ Usp. IZJAVA POVJERENSTVA FRANCUSKIH BISKUPA ZA SOCIJALNA PITANJA, *Za rehabilitaciju politike*, KS dokumenti 118, KS, Zagreb, 1999.

²⁸ Usp. VIJEĆE ZA LAIKE HRVATSKE BISKUPSKE KONFERENCIJE, *Mogućnosti organiziranog djelovanja vjernika laika u Hrvatskoj. Simpozij hrvatskih vjernika laika, Osijek, 5.-6. listopada 2001.* (ur. Đuro HRANIĆ), KS, Zagreb, 2002. Četvrta sekcija na tom susretu u Osijeku, pod naslovom »Vjernici laici u javnom, političkom i stranačkom životu«, naznačila je razna

kojima će se od vremena do vremena okupljati vjernici laici i predstavnici Crkve i raspravljati o sadašnjosti i o planovima za budućnost. Takvi susreti, primjerice u Italiji ili Njemačkoj, postaju inspiracijom za pastoralno djelovanje, za teološke rasprave, ali i za nove pomake u odnosu Crkve i društva.

Drugo, u Hrvatskoj je još uvijek prisutno mišljenje prema kojemu će se situacija na terenu, u javnom životu Hrvatske u korist vjernika kršćana promijeniti tek onda ako se učine neki organizacijski zahvati, poput otvaranja katoličkih učilišta, pokretanja katoličkih medija i slično. U takvom načinu razmišljanja te organizacijske promjene treba, može i mora učiniti službena Crkva. Zašto ne prije svega katolici, vjernici laici? Zbog toga jer, prema raširenom mišljenju, jedino Crkva 'ima utjecaj, moć pa i novac'. U hrvatskom tranzicijskom društvu važne su, dakako, i organizacijske promjene. No, isključiva 'organizacija' ili 'samo organiziranje' drukčijega od dosadašnjega ne može promijeniti 'bivši mentalitet', koji poput teškog kamena vuče 'unatrag'. Kršćani, katolici se trebaju organizirati, ali se ne smije izgubiti iz vida *sadržaj, poruka*, odnosno mijenjanje čovjeka kao pojedinca i člana društva.

Treće, u Hrvatskoj postoji opasnost podijele na dva tabora, na onaj 'vjernički i crkveni' i onaj 'civilni'. Puno lakše se boriti 'u svome taboru istomišljenika' protiv 'onih drugih'. U Hrvatskoj se ne smije zaboraviti da među onima koji su 'na drugoj strani' mogu biti i uglavnom jesu također katolici i vjernici. Bez obzira kako tumačimo činjenicu da se 2001. godine 87,8% hrvatskoga pučanstva izjasnilo pripadnicima Katoličke crkve, svaki od njih je na svoj način dio kulturalnog kruga koji još uvijek uvelike obilježava kršćanstvo.

Četvrto, na svim razinama kršćanskoga života u Hrvatskoj potrebno se ozbiljno pozabaviti pitanjem koji su *temeljni kriteriji za kršćansku procjenu političkih stavova* u Hrvatskoj. U tom kontekstu će u prvi plan izbiti 'vrući kesten' sudjelovanja katolika političara u različitim političkim strankama. Kada jednom utvrdimo kriterije prema kojima se katolici ravnaju u politici, i oni budu u javnosti poznati, tada će biti puno lakše prihvatiti činjenično stanje i što je još važnije katolici političari će moći zajednički braniti temeljne kršćanske stavove i vrednote. Prema mojem mišljenju to je put koji 'različite' vodi prema istome cilju.

Peto, bez obzira na razne negativne konotacije koje civilno društvo ima u hrvatskoj crkvenoj javnosti, potrebno se ozbiljno pozabaviti ulogom hrvatskih katolika u civilnom društvu. Socijalno učenje Crkve, najnovije u *Kompendiju socijalnog nauka Crkve*, jasno ukazuje na važnost civilnoga društva za kršćane i Crkvu.

---

pitanja i probleme o kojima se, nažalost, kasnije nije značajnije raspravljalo ni u župama ni u udrugama vjernika laika; usp. *isto*, str. 247–302.

Šesto, potrebno je pokušati na raznim razinama, pa onda i na pastoralnoj, hrvatskim vjernicima približiti socijalno učenje Crkve. *Kompendij socijalnog nauka Crkve* poziva na prakticiranje socijalnog pastorala, a govori o socijalnoj katehezi. To su za naše hrvatske prilike nove stvari, ali i nove mogućnosti za snažniju i učinkovitiju prisutnost katolika, vjernika laika, u društvu a onda i u hrvatskoj politici.

Summary

CRITERIA FOR CHRISTIAN JUDGEMENT OF POLITICAL STANCES

This article starts from the claim that after the Second Vatican Council the Catholic Church clearly and unambiguously calls on Christians, Catholics to actively participate in political life. This is evident in the social teachings of the Church and numerous documents that offer elements for Christian judgement of political stances. On the one hand the Catholic Church asks that its believers be active in politics and on the other the laity is finding it more difficult to adjust to political life. In Croatia there is a 'general disorientation' concerning the role Catholics in politics. It is therefore necessary in Croatia to publicly discuss the criteria for Christian evaluation of political stances. In the first point the article discusses the Foundations for Christian Evaluation of Political Stances, in the second it discusses Individual questions relating to the concrete Croatian situation. The basic criteria for Christians in politics are to consistency in relation to Gospel values. The Compendium of Social Teachings of the Church (2004) which updates social teachings of the Church in today's time offers certain criteria. The starting point is the human being realised on an individual and social level and at the same time open to Transcendancy. Christian specificity in being politically involved in concrete circumstances in contemporary society comes across some large difficulties. This leads to a discussion of the 'method of differentiating' justified autonomy of the laity in politics and of Christians being involved in politics both in a negative and positive light. Keeping in mind the specific Croatian situation the second part of the article discusses: Catholics in various political parties; the hardships around public Church discussion about the political options of Catholics; of shifting interests of the laity from the political to the social-charity area; and of the dangers of various 'power mongers' in political life.

In its conclusion the article points out certain Croatian challenges that depend on finding the appropriate criteria to evaluate Christian attitudes in Croatia. This refers above all to the need for public Church discussions on which fundamental criteria will be based upon so that Catholic politicians can either together or in various parties, defend Christian stances and values.

Key words: Catholics in politics, criteria of politicians who are believers, methods of differentiating, justified autonomy, Christian style of being active in politics, political vocation, pluralism of political choices of Catholics.